OILA VA MAKTAB HAMKORLIGIDA RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA: O‘QUVCHI SHAXSI TARBIYASIGA YO‘NALTIRILGAN TAKOMILLASHGAN PEDAGOGIK MODEL

Raxmatova Ozoda Burxon qizi
Tashkent International University of Education, “Pedagogika nazariyasi va tarixi” mutaxassisligi magistranti
Ilmiy rahbar:
Umarov Farxod Umirovich
Tashkent International University of Education, p.f.f.d. (PhD), dotsent
https://doi.org/10.5281/zenodo.23512283

Annotatsiya. *Maqolada umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida oila va maktab hamkorligini takomillashtirish masalasi raqamli kommunikatsiyaning imkoniyatlari va xavflari nuqtayi nazaridan ko‘rib chiqiladi. Maktab ota-onaga yuboradigan raqamli xabar o‘quvchi tarbiyasiga yo‘naltirilgan pedagogik kontent sifatida talqin qilinadi va unga qo‘yiladigan talablar aniqlashtiriladi. Olti komponentli takomillashgan pedagogik model hamda 160 nafar o‘quvchi, 160 nafar ota-ona va 16 nafar pedagog ishtirokida o‘tkazilgan tajriba-sinov natijalari tahlil qilinadi: tajriba guruhida integrallashgan hamkorlik indeksi 54,83 balldan 69,71 ballgacha oshdi.*
Kalit so‘zlar: *oila va maktab hamkorligi, raqamli kommunikatsiya, pedagogik sheriklik, shaxs tarbiyasi, ikki tomonlama qayta aloqa, pedagogik model, oila–maktab–mahalla.*
Аннотация. *В статье рассматривается совершенствование взаимодействия семьи и школы в учреждениях общего среднего образования с точки зрения возможностей и рисков цифровой коммуникации. Цифровое сообщение школы родителям трактуется как педагогический контент, направленный на воспитание учащегося, и уточняются требования к нему. Анализируются шестикомпонентная педагогическая модель и результаты опытно-экспериментальной работы с участием 160 учащихся, 160 родителей и 16 педагогов: в экспериментальной группе интегральный индекс сотрудничества вырос с 54,83 до 69,71 балла.*
Ключевые слова: *взаимодействие семьи и школы, цифровая коммуникация, педагогическое партнёрство, воспитание личности, двусторонняя обратная связь, педагогическая модель, семья–школа–махалля.*
Abstract. *The article examines how family-school cooperation in general secondary schools can be improved, taking into account both the opportunities and the risks of digital communication. A school’s digital message to parents is treated as pedagogical content aimed at the student’s upbringing, and requirements for such content are specified. The article analyses a six-component pedagogical model and the results of an experiment involving 160 students, 160 parents and 16 teachers: in the experimental group the integrated cooperation index rose from 54.83 to 69.71 points.*
Keywords: *family-school cooperation, digital communication, pedagogical partnership, personal upbringing, two-way feedback, pedagogical model, family–school–mahalla.*

Kirish. Bolaning qanday inson bo‘lib ulg‘ayishi faqat sinfxonada hal bo‘lmaydi. O‘qishga munosabat, xulq-atvor madaniyati, mas’uliyat hissi oila va maktabning birgalikdagi ta’sirida shakllanadi. Agar bu ikki muhit bolaga turlicha talab qo‘ysa yoki bir-biridan uzilib qolsa, tarbiyaning izchilligi yo‘qoladi. U. Bronfenbrennerning ekologik nazariyasi ham bola rivojlanishini o‘zaro bog‘langan

muhitlar tizimida ko‘radi [6]. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda esa ota-onalarning farzand ta’limi va tarbiyasidagi mas’uliyati alohida belgilangan [1].

Bugun oila va maktab o‘rtasidagi aloqaning katta qismi raqamli kanallarga ko‘chdi: elektron kundalik, sinf guruhlari, messenjerdagi xabarlar. Bir qarashda bu hamkorlikni osonlashtiradi. Biroq raqamli kanalning mavjudligi o‘z-o‘zidan sheriklikni kafolatlamaydi. Guruhga yuborilgan xabarlar faqat buyruq va ogohlantirishlardan iborat bo‘lsa, ota-ona esa savol berish, fikr bildirish imkoniga ega bo‘lmasa, platforma hamkorlikni emas, bir tomonlama boshqaruvni kuchaytiradi. B.H. See va hammualliflar 29 ta tadqiqotni qamrab olgan tizimli sharhida maktab va ota-ona o‘rtasidagi raqamli aloqa ikki tomonlama, individual ehtiyojga moslashtirilgan va ijobiy bo‘lgandagina istiqbolli natija berishini ko‘rsatadi [12]. UNESCO uchun tayyorlangan tahliliy materialda ham texnologiyaning o‘zidan ko‘ra undan qanday pedagogik maqsadda foydalanilishi muhimligi ta’kidlanadi [11].

Shu ma’noda maktabning ota-onaga yuborgan har bir raqamli xabari o‘quvchi tarbiyasiga bevosita ta’sir qiluvchi pedagogik kontentdir. Uning mazmuni va ohangi ota-onaning farzandiga qanday munosabatda bo‘lishini ham belgilaydi.

Maqolaning maqsadi – oila va maktab hamkorligining takomillashgan pedagogik modelida raqamli kommunikatsiyaning o‘rnini va unga qo‘yiladigan pedagogik talablarni aniqlash hamda modelning tajriba-sinov natijalarini ko‘rsatishdir.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqotda ilmiy-pedagogik adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, qiyosiy va konseptual tahlil, pedagogik modellashtirish, shuningdek, kuzatish, suhbat, so‘rovnoma, ekspert baholash va pedagogik tajriba-sinov metodlari qo‘llanildi. Asosiy diagnostik vosita to‘rtta mezon bo‘yicha 20 bandli ota-onalar so‘rovnomasi (1–5 Likert shkalasi) bo‘ldi. Uning ichki mosligi boshlang‘ich o‘lchovda $\alpha = 0{,}874$, yakuniy o‘lchovda $\alpha = 0{,}926$ ni tashkil etdi. Natijalar Welch t-testi, Cohen d ta’sir kattaligi va natijadorlik koeffitsiyenti K_{nat} yordamida tahlil qilindi.

Natijalar va muhokama

Hamkorlikning nazariy asoslari. J.L. Epstein maktab, oila va hamjamiyat sherikligini oltita yo‘nalishdan iborat tizim sifatida ko‘radi [7]. K.V. Hoover-Dempsey va H.M. Sandler ota-onaning ishtiroki uning o‘z rolini anglashi va farzandiga yordam bera olishiga ishonchi bilan bog‘liqligini ko‘rsatgan [9]. J. Goodall va C. Montgomery esa ota-onaning maktab tadbirida qatnashishidan farzandning o‘qishini mazmunli qo‘llab-quvvatlashga o‘tish zarurligini asoslaydi [8]. Zamonaviy sharhlar ota-onalar ishtiroki va o‘quvchi natijalari o‘rtasidagi bog‘liqlik murakkab va ko‘p omilli ekanini ko‘rsatadi [4, 5], G. Hornby va I. Blackwell esa ishtirokka to‘sqinlik qiluvchi omillarni tizimlashtirgan [10]. Milliy

tadqiqotlarda oila va maktab hamkorligini modellashtirish [2] hamda maktab, oila va mahalla integratsiyasi [3] masalalari yoritilgan.

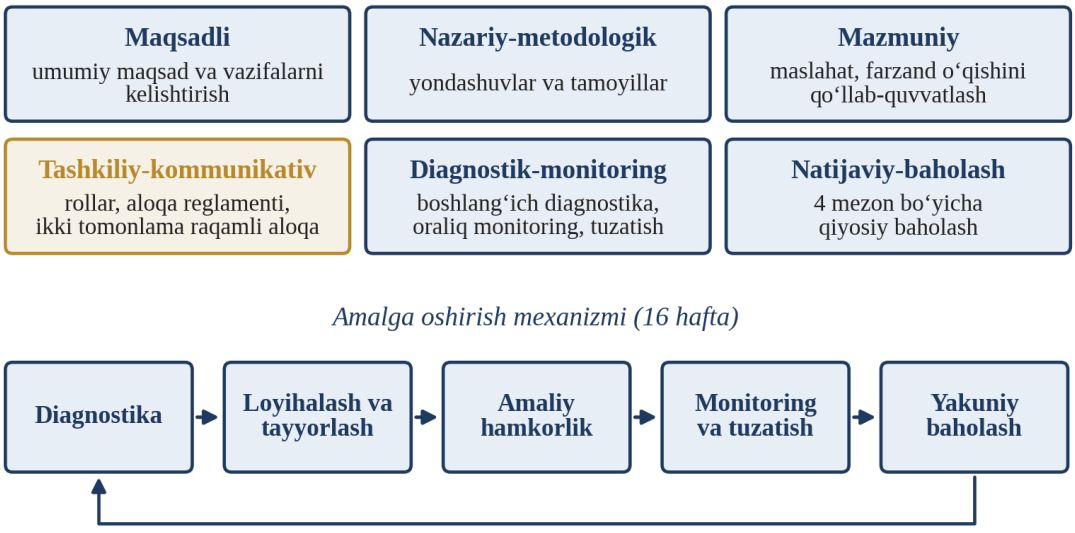
Raqamli xabar – tarbiyaviy kontent. Dissertatsiya tahlili asosida maktab va oila o‘rtasidagi raqamli xabarga qo‘yiladigan pedagogik talablar aniqlashtirildi (1-jadval). Ular raqamli kommunikatsiyaning asosiy xavflariga javob beradi: axborot ortiqchaligi, bir tomonlama guruh xabarlari, maxfiylik va vaqt chegaralarining buzilishi hamda oilalar o‘rtasidagi raqamli tafovut.

1-jadval

Raqamli pedagogik xabarga qo‘yiladigan talablar

Talab	Mazmuni
Maqsadga muvofiqlik	Xabar aniq pedagogik vazifaga xizmat qiladi, buyruq va ogohlantirishlar oqimiga aylanmaydi
Ikki tomonlamalik	Ota-ona savol berishi va fikr bildirishi mumkin, javob berish tartibi oldindan kelishiladi
Ehtiyojga moslashtirish	Umumiy guruh xabaridan oilaning ehtiyojiga mos individual muloqotga o‘tiladi
Axborot muvozanati	Muammo bilan birga bolaning yutuqlari haqida ham xabar beriladi
Maxfiylik va odob	Bolaning shaxsiy masalalari umumiy guruhda muhokama qilinmaydi, xabar vaqti chegaralanadi
Teng imkoniyat	Raqamli imkoniyati cheklangan oilalar uchun telefon yoki yuzma-yuz muloqot saqlanadi

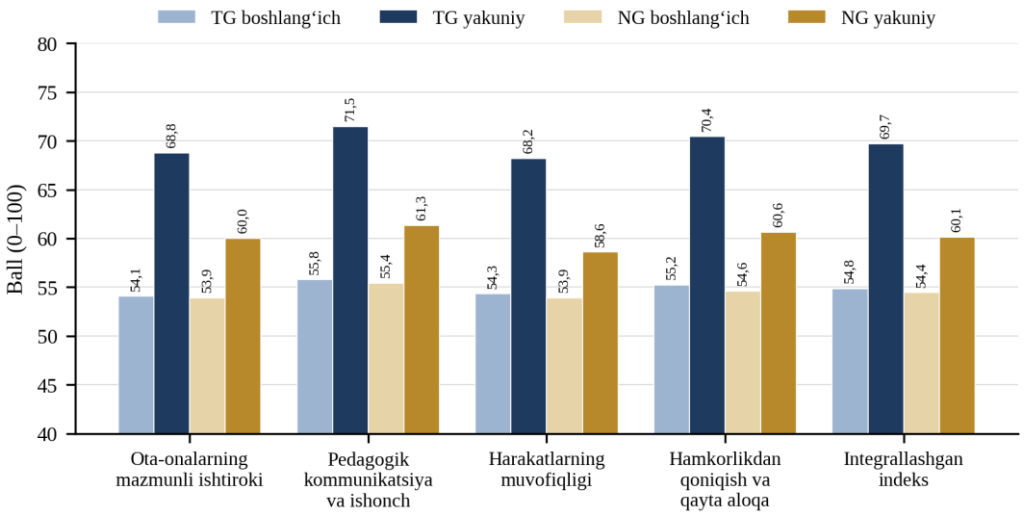
Takomillashgan pedagogik model. Model maqsadli, nazariy-metodologik, mazmuniy, tashkiliy-kommunikativ, diagnostik-monitoring va natijaviy-baholash komponentlarini yagona tizimga birlashtiradi (1-rasm). Raqamli kommunikatsiya tashkiliy-kommunikativ komponentga kiritilgan. U alohida maqsad emas, balki individual maslahat, kelishilgan harakat va qayta aloqaga xizmat qiluvchi kanal sifatida qaraladi. Modelning “takomillashgan” xususiyati bir tomonlama axborotdan ikki tomonlama kommunikatsiyaga, tadbirga qatnashishdan farzand ta’limiga mazmunli jalb etilganlikka, muammo yuzaga kelgandagi reaktiv aloqadan muntazam va proaktiv muloqotga o‘tishda namoyon bo‘ladi.

1-rasm. Oila va maktab hamkorligining takomillashgan pedagogik modeli

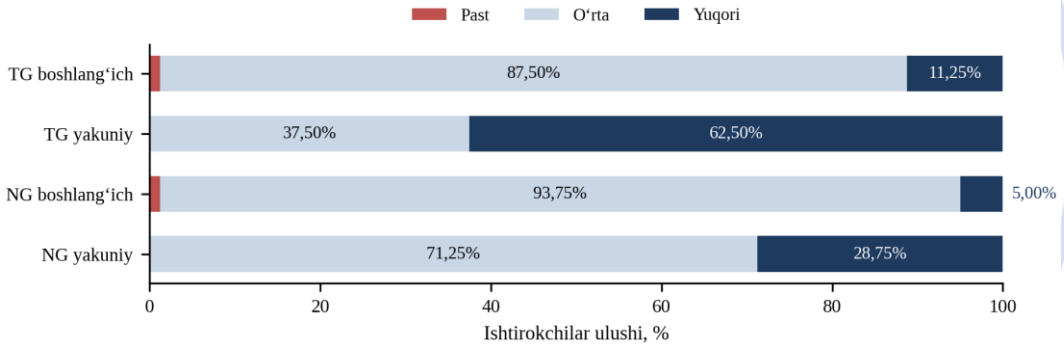
Model 16 haftalik dastur asosida amalga oshirildi. Dastur pedagoglar uchun treninglar, ota-onalar uchun uchta seminar, ikki sikl individual maslahat, oila-maktab mikrorejasi, oltita qayta aloqa sikli, raqamli va yuzma-yuz aloqa protokolini sinash hamda ikkita oila–maktab–mahalla tadbirini o‘z ichiga oldi. Rejalashtirilgan 177 ta faoliyat birligidan 161 tasi bajarildi, ya’ni dasturning bajarilish darajasi 90,96 foizni tashkil etdi.

Tajriba-sinov natijalari. Tajriba-sinov to‘rtta umumiy o‘rta ta’lim maktabining 7-sinflarida o‘tkazildi. Unda 160 nafar o‘quvchi (80 nafari tajriba, 80 nafari nazorat guruhida), ularning 160 nafar ota-onasi va 16 nafar pedagog ishtirok etdi. Boshlang‘ich bosqichda guruhlar o‘rtasida statistik farq bo‘lmadi ($t = 0,28$; $p = 0,783$). Tajriba guruhida integrallashgan indeks 54,83 balldan 69,71 ballgacha, nazorat guruhida esa 54,43 balldan 60,12 ballgacha oshdi (2-rasm). Dinamikalar farqi 9,18 ballni tashkil etdi (95% ishonch oralig‘i 6,58–11,77; Welch $t = 6,99$; $p < 0,001$), Cohen $d = 1,10$ esa katta ta’sirni bildiradi. To‘rtta mezonning barchasida tajriba guruhining o‘sishi yuqori bo‘ldi ($d = 0,92–1,03$). Eng katta o‘sish “pedagogik kommunikatsiya va ishonch” mezonida kuzatildi: tajriba guruhida +15,72 ball, nazorat guruhida +5,94 ball.

2-rasm. Tajriba (TG) va nazorat (NG) guruhlarining mezonlar bo‘yicha boshlang‘ich va yakuniy ko‘rsatkichlari

Natijadorlik koeffitsiyenti K_{nat} = 1,1508 bo‘lib, oldindan belgilangan 1,15 chegaradan yuqori chiqdi. Sifat jihatidan ham sezilarli siljish yuz berdi: yuqori darajadagi ishtirokchilar ulushi tajriba guruhida 11,25 foizdan 62,50 foizgacha, nazorat guruhida esa 5,00 foizdan 28,75 foizgacha oshdi (3-rasm).

3-rasm. Hamkorlik darajalarining taqsimoti

Natijalarni talqin qilishda ayrim cheklovlarni ham hisobga olish lozim. Tanlanma to‘rtta maktab bilan chegaralangan, diagnostika asosan ota-onalarning o‘z-o‘zini baholashiga tayanadi, tajriba esa 16 hafta davom etgan. Shu sababli natijalarning uzoq muddatli barqarorligi qo‘shimcha tadqiqotni talab etadi.

Xulosa. Raqamli vosita hamkorlikning o‘zi emas. Uning pedagogik qiymati xabarning mazmuni, ikki tomonlamaligi, oila ehtiyojiga moslashtirilganligi, maxfiylik va teng imkoniyatlarning hisobga olinishi bilan belgilanadi. Maktab ota-onaga yuboradigan raqamli xabarni tarbiyaviy kontent sifatida ko‘rish va unga aniq talablar qo‘yish hamkorlikni rasmiy aloqadan pedagogik sheriklik darajasiga olib chiqishning muhim shartidir. Tajriba-sinov natijalari takomillashgan modelning samaradorligini tasdiqladi, eng katta o‘sish esa aynan kommunikatsiya va ishonch mezonida kuzatildi. Taklif etilgan model, talablar va mezonlardan maktablarda ota-onalar bilan ishlash rejasini tuzish, raqamli kommunikatsiya madaniyatini belgilash va oila–maktab–mahalla hamkorligini tizimli tashkil etishda foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son. – URL: https://lex.uz/docs/-5013007.
2. Mamatova Z.A. Boshlang‘ich ta’lim sharoitida oila va maktab hamkorligining o‘zaro ta’sirini modellashtirish // Наука и инновация. – 2024. – T. 2, № 28. – C. 116–119.
3. Umarova D.A., Ahmadova R. Maktab, oila va mahallaning o‘zaro integratsiyasi // Ta’lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2025. – Jild 45, № 3. – B. 116–120.
4. Barger M.M., Kim E.M., Kuncel N.R., Pomerantz E.M. The Relation between Parents’ Involvement in Children’s Schooling and Children’s Adjustment: A Meta-Analysis // Psychological Bulletin. – 2019. – Vol. 145, No. 9. – P. 855–890.
5. Boonk L., Gijselaers H.J.M., Ritzen H., Brand-Gruwel S. A Review of the Relationship between Parental Involvement Indicators and Academic Achievement // Educational Research Review. – 2018. – Vol. 24. – P. 10–30.
6. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979. – 330 p.
7. Epstein J.L. School/Family/Community Partnerships: Caring for the Children We Share // Phi Delta Kappan. – 1995. – Vol. 76, No. 9. – P. 701–712.
8. Goodall J., Montgomery C. Parental Involvement to Parental Engagement: A Continuum // Educational Review. – 2014. – Vol. 66, No. 4. – P. 399–410.
9. Hoover-Dempsey K.V., Sandler H.M. Why Do Parents Become Involved in Their Children’s Education? // Review of Educational Research. – 1997. – Vol. 67, No. 1. – P. 3–42.
10. Hornby G., Blackwell I. Barriers to Parental Involvement in Education: An Update // Educational Review. – 2018. – Vol. 70, No. 1. – P. 109–119.
11. Nicolai S., Rui T., Zubairi A., Seluget C., Kamninga T. EdTech and Parental Engagement: Background Paper Prepared for the Global Education Monitoring Report. – Paris: UNESCO, 2023.
12. See B.H., Gorard S., El-Soufi N., Lu B., Siddiqui N., Dong L. A Systematic Review of the Impact of Technology-Mediated Parental Engagement on Student Outcomes // Educational Research and Evaluation. – 2020. – Vol. 26, No. 3–4. – P. 150–181.